

CESARE BECCARIA A PROBLÉM TORTURY – HISTORICKÉ A SOUDOBÉ ASPEKTY

Tomáš Bojar*

Abstrakt: Článek nabízí podrobnou analýzu argumentů proti mučení podezřelých pachatelů, jak je ve svém traktátu *O zločinech a trestech* (1764) vznesl italský osvícenec Cesare Beccaria. Toto dílo se bezprostředně po svém vydání těšilo velkému vlivu jak na soudobou intelektuální elitu, tak i na konkrétní zákonodárce v řadě evropských zemí. Pasáž, v níž Beccaria z rozličných důvodů odmítá do té doby stále ještě rozšířenou praxi tortury, přitom patří v rámci jeho díla k těm nejcitovanějším. Text nejdříve stručně rekapituluje vývoj problematiky mučení ve známých dějinách. Ve stěžejní části pak analyzuje jednotlivé argumenty, které Beccaria proti tzv. předběžné i následné tortuře ve svém díle uvádí. Nepřípustnost tortury je tu takto nejprve dána do souvislosti s principem presumpce nevinny – občan, na kterého se zatím hledí jako na nevinného, nemůže být podle Beccarii vystaven fyzickému utrpení. Mučení je však v Traktátu především představeno jako nespolehlivý instrument, který spíše než o skutkové pravdě vypovídá o fyzické síle podezřelého a zakládá neodůvodněnou nerovnost mezi podezřelými. Pozornost je kromě toho věnována i hodnotově-sociologickému argumentu, podle něž je mučení třeba odmítnout proto, že dává občanům nebezpečnou zprávu o žádoucích hodnotách. V závěrečném oddílu se pak text s odkazem na relevantní sekundární literaturu i judikaturu ESLP zabývá otázkou, zda by měl být zákaz mučení skutečně absolutní (taková byla Beccariova představa), a to včetně všech jeho konsekvencí pro trestní proces, nebo zda se je naopak možné k tortuře ve výjimečných případech uchýlit.

Klíčová slova: Beccaria, tortura, trestní právo, nepřípustnost mučení

ÚVODEM

Před nedávnem uplynulo 250 let od vydání jednoho z přelomových textů v dějinách trestněprávní teorie, traktátu *O zločinech a trestech* (dále jen *Traktát*) italského osvícence Cesare Beccarii. Jde o dílo, které v následujících desetiletích bezprostředně ovlivnilo zákonodárce i ústavodárce v Evropě i nově vzniklých Spojených státech¹ a které podstatným způsobem napomohlo změnit pohled euroamerické civilizace na trestní právo. Beccaria měl společně s dalšími mysliteli, jako byli Voltaire, Montesquieu či Bentham, významný podíl na tom, že se v širším společenském a politickém diskursu a následně i v konkrétní legislativní praxi většiny států západního světa postupně začaly prosazovat principy legality, proporcionality, humanity, moderační trestu apod. Jednou z dosud nejcitovanějších pasáží *Traktátu* je přitom ta, v níž se Beccaria vyslovuje proti mučení podezřelých. A je tomu tak z dobrého důvodu – argumenty vznesené proti tortuře patří mezi nejpřesvědčivější a nejpropracovanější, jež celé dílo nabízí. Už jen proto stojí za to si je připomenout a analyzovat, zvláště když dnes tato otázka v souvislosti s narůstající hrozbou mezinárodního terorismu opět získává na naléhavosti.

Cílem tohoto textu je nejprve stručně nastínit historický kontext, do něž Beccaria se svými myšlenkami vstoupil, a posléze pak s odkazy na primární i sekundární literaturu

* Mgr. Tomáš Bojar, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. E-mail: tomas@cinemaarsenal.cz.

¹ K tomu srov. např. TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004, s. 70 an.; PHILLIPSON, Coleman. *Three Criminal Law Reformers, Beccaria, Bentham, Romilly*. London – Toronto: J. M. Dent & Sons, 1923, s. 93 an.

podrobněji rozebrat Beccariovu konkrétní argumentaci ve věci mučení podezřelých. V posledním oddílu se pak zastavíme u otázky, zda by zákaz mučení měl být skutečně absolutní, nebo zda je jej ve výjimečných situacích na místě porušit, a alespoň stručně nastíníme, jak se k tomuto problému staví různé proudy dnešní právní teorie. Opomenuto nebude ani stanovisko Evropského soudu pro lidská práva v této věci, konkrétně jeho rozhodnutí o stížnosti č. 22978/05 ve sporu *Gäffen proti Německu*.

Nutno přitom zdůraznit, že zabývat se po celou dobu budeme toliko problematikou mučení v rámci vyšetřování, nikoliv problematikou mučení již odsouzeného zločince v rámci výkonu trestu, jež bylo v Beccariově době rovněž zcela běžnou praktikou. Pokud jde o samotný pojem mučení (tortury), Beccaria necítí potřebu jej explicitně definovat – předpokládá zřejmě, že je jeho obsah zcela jasný. Z kontextu díla lze nicméně dovodit, že jde o formu promyšleného, krutého zacházení s podezřelým ze strany představitelů veřejné moci, jehož cílem je získat od něj doznání (tortura předběžná) nebo další informace ohledně spáchaného zločinu či jeho možných spolupachatelů (tortura následná), a to prostřednictvím silné bolesti, která je mu za tímto účelem úmyslně způsobována (třeba napínáním na skřípec, bičováním či mnoha jinými způsoby). Beccaria se nikde výslovně nezmiňuje o možném psychickém utrpení, které je dnes již také pod pojem mučení v řadě případů podřazováno, a zdá se tedy, že se zaměřuje jen na tělesný rozměr věci. Vždy důsledně uvažuje o „svalech a žilách“ mučeného jedince, nikdy však o jeho „nervech“ či dokonce „duši“. Z hlediska současné diskuse o přípustnosti tortury je toto však irelevantní – argumenty, které Beccaria vyslovuje proti mučení tělesnému, lze bezpochyby analogicky vztáhnout i na mučení v jeho psychické formě.²

² Například Mezinárodní Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu (tzv. „UNCAT“), kterou ratifikovala rozhodující většina států současného světa, pochopitelně s psychickou formou mučení výslovně operuje. Samotný pojem mučení vymezuje o něco precizněji a šířeji, než jak byl výše načrtnut (podřazuje pod něj takto mj. i mučení jakožto formu trestu pro již odsouzeného pachatele), v zásadě ale míří totožným směrem. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen *Úmluva*) naproti tomu ve svém stroze formulovaném článku 3 psychickou formu mučení explicitně nezmiňuje. Názor, že psychickou formu mučení je třeba postavit naroven formě fyzické, se přitom v evropské soudní praxi zatím zcela důsledně neprosadil. V této souvislosti lze připomenout rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. ledna 1978 ve sporu *Irsko proti Spojenému království*, stížnost č. 5310/71 a separátní vótum soudce O'Donougha. Ten se tehdy ve shodě s názorem Evropské komise pro lidská práva postavil proti většinovému přesvědčení a výslovně trval na tom, že utrpení způsobované v duševní sféře si v ničem nezádá s těmi nejhoršími tělesnými útrapami, a že by proto mělo být podřazeno přímo pod pojem mučení, a nikoliv jen nelidského či ponižujícího zacházení, jak v tomto případě judikoval Evropský soud. Rozličné techniky zaměřené primárně na psychiku vyslýchaného jedince (spánková deprivace, kápě přes hlavu, stání při zdi ve „stresové pozici“, vystavení souvislému, hlučnému hvizdu atd.) nebyly majoritou soudců uznány za natolik kruté a intenzivní, aby je bylo možné subsumovat pod pojem mučení. Vzhledem k tomu, že judikatura ESLP v duchu doktríny Úmluvy jakožto „živoucího nástroje“ pružně reaguje na změny společenských podmínek, a že v ní je možné vysledovat setrvalý trend zvyšování standardů ochrany individuálních práv, není rozhodně vyloučeno, že jednání, která byla ve sporu *Irsko proti Spojenému království* označena pouze za „nelidské zacházení“, budou v budoucnu při posuzování obdobného případu již výslovně kvalifikována jako „mučení“. Platí to tím spíš, že Evropský soud se ve své judikatuře často dovolává Mezinárodní úmluvy proti mučení, která pro něj představuje naprosto plnohodnotný pramen práva, a v potaz v této věci bere například i stanovisko zvláštních komisí OSN. Koneckonců i ve sporu *Gäffen v. Německo*, jemuž se budeme podrobněji věnovat níže, hovoří Evropský soud *expressis verbis* o duševním utrpení („*mental suffering*“), které nám pak v případě, že dosáhne určité kvalifikované míry, umožňuje hovořit o psychické formě tortury („*psychological torture*“). V případě Gäffenově sice jednání německých orgánů této intenzity nedosáhlo, a šlo tudíž z jejich strany pouze o „nelidské zacházení“, důležité však je, že se s možností „plnohodnotné“ psychické tortury v rozsudku výslovně operuje.

1. HISTORICKÝ KONTEXT

Mučení podezřelých bylo před vydáním *Traktátu* po několik století poměrně rozšířenou praktikou, nad níž se většina společnosti příliš nepozastavovala – proto je také Beccaria nazýval „*ukrutenstvím, které zvyklostí jest posvěceno v převelike části národů*“.³ Praxe, která ještě v Beccariově době v řadě evropských států přežívala, byla pochopitelně výsledkem dlouhodobějšího historického vývoje. Jak ukazuje například právní historik a filosof Jeremy Wisniewski, s mučením podezřelých se ve zvýšené míře začínáme setkávat ve vrcholném středověku.⁴ Ve starém Římě bylo povoleno užívat ve vyšetřování tortury toliko k opatření podpůrných důkazů, a to výhradně v trestních, nikoliv civilních kauzách. Mučení přitom mohli být podrobeni výhradně otroci, svobodní občané nikoliv. Až později se tato praxe rozšířila i na propuštěné otroky a obyvatele podmaněných provincií, kteří neměli status plnoprávných římských občanů. Raně středověké trestní právo pak stálo na převážně germánských základech a spíše než inkviziční zásada se v něm uplatňovala zásada akuzační. Záleželo tu tedy na konkrétních poškozených, zda proti delikventovi vnesou žalobu. Veřejná moc v tom sama iniciativu nepřebírala a „materiální pravdu“ o spáchaném deliktu nezjišťovala. Tortury tudíž nebylo třeba.

Od 13. století se ale v Evropě postupně začala prosazovat vyšetřovací (inkviziční) zásada. Soudce již neměl jen posuzovat to, co mu strany sporu předkládají, ale měl se snažit sám aktivně přesvědčit o individuální vině či nevině. Doznání obžalovaného (coby pomyslná světská analogie vyznání hříchů) bylo přitom v novém trestním systému považováno za korunu důkazů. Veřejná moc o něj proto začala sama aktivně usilovat a často jej i vynucovat silou, jakkoliv se soudci snažili vytvářet dojem, že k němu došlo „spontánně“. V raném novověku tak již bylo možné vyšetřovací proceduru mnohdy označit za jakousi zvláštní formu souboje mezi vyslýchajícím a vyslýchaným. Ve svém díle *Dohlížet a trestat* to pregnantně zformuloval Michel Foucault: „*Utrpení, konfrontace a pravda jsou v praxi mučení svázány jedno s druhým: spolu zpracovávají tělo postiženého. Hledání pravdy při ‚výslechu‘ je dozajista způsobem, jak dosáhnout nejsilnějšího důkazu mezi všemi – doznání viníka; je to však také bitva, v níž vítězství jednoho protivníka nad druhým rituálně ‚produkuje‘ pravdu. Mučení, jež mělo vést k doznání, obsahovalo něco z vyšetřování, avšak i něco ze souboje*.“⁵ Pokud obžalovaný tělesnou bolest vydržel a nepřišel s doznáním, vyšetřující soudce se nakonec musel obvinění vzdát. To ovšem v praxi nebylo příliš časté.

V průběhu let v trestním procesu přece jen vykrystalizovaly relativně přesné normy, stanovující kdo, kdy, kým a jak může být tortuře podroben. Díky nim již celý proces mučení nebyl zcela živelný. Tehdejší zákoníky takto například stanovovaly, že s mučením je možno začít až tehdy, má-li soudce ve prospěch viny podezřelého alespoň jeden polo-důkaz, že soudce musí být výkonu tortury po celou dobu přítomen a musí dohlížet na jeho korektnost, že doznání obžalovaného musí být znovu zopakováno před soudem, a to až po uplynutí čtyřiaadvaceti hodin apod.⁶ Třeba *Constitutio Criminalis Carolina* Karla V. z roku 1532 nebo ještě i *Theresiana* Marie Terezie z roku 1767 pak dokonce ve svých

³ BECCARIA, Cesare. *O zločinech a trestech*. Praha: Bursík a Kohout, 1893, s. 28.

⁴ Srov. WISNEWSKI, Jeremy. *Understanding Torture*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2010, s. 18 an.

⁵ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000, s. 75.

⁶ Podrobněji viz WISNEWSKI, Jeremy, op. cit., s. 22 an.

grafických přílohách ukazovaly, jak konkrétně mají být jednotlivé mučicí nástroje používány. Velkou pozornost této otázce věnovala jak církev (Svatá inkvizice byla reálně – navzdory mnoha dnešním předsudkům – spoutána celou řadou konkrétních procedurálních norem), tak i soudobá právní teorie. O efektivním postupu mučení, který nezatíží podezřelého více, než to bude nutné, takto ve svých spisech v 16. století hovořili například flanderský právník Damhouder, marseillský jurista Hippolytus a mnozí další.

Navzdory tomu však v právních dějinách evidujeme celou řadu případů zneužití tortury. Hovořit v této souvislosti jen o ojedinělých excesech by patrně bylo smířlivé – o tom, kde leží skutková pravda, v předosvětské justici leckdy nerozhodovalo nestranné vyšetřování, nýbrž cosi na způsob fyzické výzvy, v níž ob stojí jen ti nejsilnější a nejodolnější. Případů, kdy bylo mučení užito proti zcela nevinným podezřelým k vynucení jejich falešného doznání, je v dějinách hrdelní justice zaznamenána celá řada. V roce 1761 – pouhé tři roky před vydáním *Traktátu* – například vzbudil v celé Evropě velké rozhořčení proces s hugenotem Jeanem Calasem ve francouzském Toulouse. Calas byl tehdy i přes absenci věrohodných důkazů odsouzen za smyšlenou, nábožensky motivovanou vraždu vlastního syna k trestu smrti. Ze strany soudobých veřejných intelektuálů (zejména Voltaira) byla terčem kritiky kromě jiného i skutečnost, že vyšetřující soudce neváhal v průběhu procesu podrobit starého a již nemocného Calase velmi krutému mučení.

Že tortura je sama o sobě zcela zavrženíhodnou praktikou se však v desetiletích a staletích předcházejících Beccariovu vystoupení odvažovali naplno vyslovit jen někteří. Čestnou výjimkou byli v novověké historii například právníci a teologové Johannes Grevius Clivensis, Friedrich von Spee či Nicolas Guedeville. Zřetelné výhrady vůči tortuře bylo možné najít i v díle Boccacciově, Cervantesově či u Bodina a Baylea. A pak také u Michela de la Montaigne, který ve svém *Eseji o svědomí* zpochybnil představu, že by mučení mohlo vést ke spolehlivému poznání pravdy o skutkovém ději. Spíše než o tom, co se v minulosti skutečně odehrálo, vypovídá podle něj tortura o fyzické síle podezřelého a jeho schopnosti snášet bolest. Jak uvidíme dále, jeden ze základních Beccariových argumentů proti mučení je prakticky totožný, pouze o něco detailněji zpracovaný.

Kritické hlasy tohoto druhu však nadlouho zůstaly spíše ojedinělé a na převládající praxi ve většině států neměly větší vliv. Výjimkou bylo jen Švédsko a Prusko, kde byla tortura zrušena již před vydáním *Traktátu*, a pak také Anglie, kde byla již po více staletí vykonávána jen v ojedinělých případech. Ve většině evropských států se ale situace začala měnit až s vydáním Beccariova stěžejního díla. Třebaže některé v něm vyslovené argumenty nejsou zcela originální, jde patrně o první skutečně ucelené kritické uchopení problematiky tortury ve známých dějinách. Jednotlivé důvody proti tortuře tu jsou vysloveny velmi pregnančně a elegantně. Často jsou navíc vtěleny do jednoduchých, úderných a snadno zapamatovatelných hesel. Nepřekvapuje proto, že se z Beccariova díla nedlouho po jeho vydání stala událost evropského formátu – citovat z něj patřilo po jednu dobu k dobrému tónu jak v pařížských salónech, tak i na dvorech tehdejších „osvěcených“ monarchů. Po čase se pak principy *Traktátu* prosadily také v konkrétních trestněprávních kodexech evropských států, jakož i v prvních ústavách.⁷ Patrně proto

⁷ Zhruba od poloviny 19. století můžeme v řadě evropských států pozorovat snahu o úplný zákaz tortury. Skutková podstata zločinu mučení se pak od této doby také začíná objevovat v jejich trestních zákonících. Srov. EVANS, Malcolm D. – MORGAN, Rod. *Preventing Torture*. Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 12.

může Daniel P. Mannix ve své práci *The History of Torture* výslovně tvrdit, že pokud bychom měli zásluhu na postupném omezování tortury připsat pouze jedinému člověku, musel by to být Cesare Beccaria.⁸

2. BECCARIOVA ARGUMENTACE PROTI TORTUŘE

Z dikce *Traktátu* lze jasně vyčíst, že tortura představuje v očích jeho autora jednoznačné a nezpochybnitelné zlo. Možná proto nemá Beccaria potřebu detailněji rozvádět konkrétní příklady z dějin, kdy byl zcela nevinný člověk donucen mučiteli k falešnému doznání.⁹ Důvody proti tortuře jsou u něj obecnější, neodvislé od konkrétních případů z minulosti.

Svůj výklad o mučení začíná tím, že přehledně rozčleňuje tři základní důvody, pro které bylo v jeho době vykonáváno. První důvod přitom odpovídá výše zmiňovanému pojmu „tortury předběžné“, zbylé dva pak pojmu „tortury následné“. V prvním případě jde jednoduše o to vymoci z podezřelého doznání ke zločinu. K tomu ještě Beccaria dodává, že podezřelý mohl být mučen i tehdy, když upadl do rozporů.¹⁰ V tom ale – přísně vzato – nelze spatřovat samostatný důvod k mučení, pořád se zde totiž jedná pouze o specifickou formu vynucování doznání. Za druhé sloužilo mučení k odhalení možných kompliců. Za třetí pak mohl být podezřelý mučen proto, aby rozkryl ještě i jiné zločiny, z nichž prozatím obžalován nebyl, ale které možná spáchal rovněž.

2.1 Obecné důvody proti tortuře

Mučení podezřelých Beccaria odmítá mj. na podkladě principu presumpce neviny, který je v *Traktátu* formulován v jednoznačných intencích společenskosmluvní teorie: „*Nikdo nemůže se nazývat v i n n ý m před rozsudkem soudcovým, aniž společnost může jemu odníti veřejnou ochranu, dokud není rozhodnuto, zdali porušil úmluvu, na základě které jemu ochrana byla poskytnuta.*“¹¹ Jelikož jen soudce může rozhodovat o vině a trestu, je třeba až do chvíle, kdy vynese případný odsuzující rozsudek, hledět na obžalovaného jako na nevinného. A zde vyvstává kruciólní otázka: jak můžeme někoho, kdo je – alespoň prozatím – nevinný, podrobovat útrapám, jež jsou s mučením spojeny? Lze to snad nějak ospravedlnit? Podle Beccarii nikoliv. Pokud se vinu podaří později prokázat, bude pachatel přece adekvátně potrestán a utrpení, které by mu způsobilo eventuální mučení, by bylo již navíc. A jestliže se podezřelého usvědčit nepodaří a on bude označen za nevinného, bude to znamenat, že byl postižen člověk, který si to ničím nezasloužil.

⁸ Viz MANNIX, Daniel P. *The History of Torture*. Stroud: Sutton Publishing, 2003, s. 136.

⁹ „*Jest zbytečno objasňovati tuto věc, uváděním bezpočetných příkladů těch nevinných, kteří se doznali býti vinnými, jsouce bolestně mučeni; není národa, není věku, který by neuváděl příkladů svých vlastních.*“ BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 33.

¹⁰ Beccaria v této souvislosti správně upozorňuje, že pokud si obžalovaný začne protiřečit, nejde o nic obzvlášť odsouzenihodného. Ve stresu a „rozčilenosti myslí“, které mu vznesená žaloba způsobila, je to naopak pochopitelné. Dotyčný se prostě chce zachránit „před hrozícím nebezpečím“ a v danou chvíli proto neváhá učinit téměř cokoliv. Koneckonců i současné evropské trestní právo toto reflektuje – na rozdíl od svědků, kteří za křivé svědectví postihováni být mohou, nesmí být obžalovaný za svou vlastní nepravdivou výpověď (včetně eventuálních rozporů) nijak trestán.

¹¹ BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 30.

Na této obecné úrovni jde o argumentaci jen obtížně napadnutelnou a Beccaria se ji na dalších řádcích *Traktátu* ještě snaží dále posílit. Nejprve si vypomáhá jednoduchým empirickým pozorováním a pravděpodobnostní úvahou: „*Je-li pravda, že daleko větší jest počet lidí, kteří buď ze strachu, anebo ze ctnosti, dbají zákonů, nežli počet těch, kteří je porušují, tu nebezpečí – trápití nevinného – musí se tím výše ceniti, čím větší jest pravděpodobnost, že člověk, za daných podmínek, spíše váží si zákonů, nežli jimi opovrhuje.*“¹² Veškeré dostupné dnešní statistiky toto potvrzují: počet těch, kteří jsou dbalí zákonů, převyšuje počet delikventů, ať odhalených nebo neodhalených, naprosto zásadně. A pravděpodobnost, že mučení podrobíte nevinného člověka, je potom velmi značná, dovozuje Beccaria. Otázkou však je, zda se tu nejedná o argument příliš povšechný: podobně by pak bylo například možné tvrdit, že není vhodné brát podezřelé pachatele do vazby, jelikož pravděpodobnost, že způsobíme újmu nevinnému občanovi, je vzhledem k nízkému podílu skutečných delikventů v rámci celé populace příliš vysoká. Nikdo přesto nezpochybňuje, že ve kvalifikovaných případech, kdy je podezření skutečně podložené, je vzetí do vazby správným a potřebným opatřením. Nebezpečí, že podezřelý bude nevinný, neboť statisticky vzato je většina populace nevinná, se tu z celkem pochopitelných důvodů v potaz nebere. Stejně tak by bylo možné odkázat na výše zmiňovanou zásadu presumpce neviny a pozastavit se nad tím, že podezřelý, u něž jeho vina prozatím nebyla soudně prokázána, sice nemůže být mučen, ale do vazby vzat být může. To je rozpor, se kterým se na čistě logické úrovni lze jen obtížně vyrovnat. Vznesené Beccariovy argumenty proto není možné pokládat za zcela validní, jakkoliv jistě mohly na soudobé čtenáře mocně zapůsobit.

Zásadnější důvod proti mučení je tudíž třeba hledat ještě jinde. Obdobně jako Montaigne, zpochybňuje i Beccaria názor, že by tortura byla spolehlivým nástrojem ke zjištění pravdy o minulých skutečích. Podle něj je tomu dokonce naopak: tortura představuje nástroj krajně nespolehlivý a v tom je také nutné spatřovat důležitý důvod pro její odmítnutí. Prostřednictvím mučení lze sice bezpochyby správně „usvědčit“ skutečné viníky, jenže co je to platné, když zároveň může do neštěstí uvrhnout i zcela nevinné podezřelé. Na reálné vině či nevině tu totiž doopravdy nezáleží, rozhodující je schopnost či neschopnost snášet bolest. Beccariův výklad v této věci je vcelku prostý: pokud by byla bolest prubířským kamenem pravdy, jak se domnívají zastánci tortury, pak by „*pravda byla umístěna ve svalech a žilách nešťastníkůvých*“.¹³ A je-li pravda skutečně umístěna „ve svalech a žilách“, pak největší naději na zproštění viny mají ti nejsilnější a nejodolnější.

To se skutečnou spravedlností pochopitelně nemá nic společného, a Beccaria proto také neváhá srovnávat mučení s dřívější praxí Božích soudů. Tvrdí, že rozdíl, který mezi nimi lidé spatřují, je pouze zdánlivý. V případě ordálů nebyl výsledek naprosto v moci obžalovaného, vše záviselo na nepředvídatelné konstelaci přírodních sil, jež byla vydávána za výraz Boží prozřetelnosti. V případě mučení to ale podle něj není o mnoho jiné, alespoň pokud ponecháme stranou několik málo jedinců, kteří dovedou snášet i tu největší bolest. Rozhodující většina populace však takovouto schopností neopývá a v daný okamžik u ní převáží touha zbavit se fyzické trýzně. Raději se proto k tvrzenému zločinu

¹² Ibidem, s. 31.

¹³ Ibidem, s. 31.

dozná. Beccaria to formuluje následovně: „*Jest právě tak málo volno říci pravdu uprostřed mučení a strachu, jako bylo tenkrát nemožno zameziti bezelstně účinky ohně a vody vřící. Každý čin naší vůle jest vždy přiměřeným síle dojmů smyslných, která jest jejich zřídlem; a citlivost každého člověka jest omezena. Tudíž účinek bolesti může vzrůstati až k tomu stupni, že zaujme-li celou bytost, nenechává jiné svobody mučenému, nežli zvoliti cestu nejkratší pro přítomný okamžik, aby se osvobodil od trestu. Tenkrát odpověď viníková jest tak neodvratitelnou, jako účinky ohně nebo vody. Tenkrát nevinný, který jest citlivým, nazýváti sebe bude vinným, když se domnívá, že tím zastavil mučení.*“¹⁴

Torturu tedy podle Beccarii rozhodně není možné chápat jako nestranné, nepředpoklaté hledání pravdy o minulém skutkovém ději. Právě naopak: jejím základním účelem je stvrdit presumovanou vinu skrze fyzicky vynucené doznání. Beccaria pak tento přístup otevřeně ironizuje, když formuluje pomyslný soudní rozsudek, vycházející toliko z konkrétní tělesné výbavy mučeného: „*Ze dvou lidí, kteří jsou stejně vinnými anebo stejně nevinnými, ochablý a bázlivý bude odsouzen na základě tohoto dokonalého rozumování: Já, soudce, musil jsem vás shledati vinnými takového zločinu; ty, statný, dovedl jsi odporovati bolesti, a proto tě osvobozuji; ty slabý, ty jsi neodolal, a proto tě odsuzuju. Cítím, že doznání vyruvané uprostřed muk nemělo by žádné moci, avšak já vás budu mučiti znovu, jestliže nestvrdíte to, co jste doznali.*“¹⁵

Je-li ze strany soudců uplatňován takovýto princip, logicky to pak také zakládá nerovnost mezi vinnými a nevinnými. Ten, kdo se skutečně deliktu dopustil, se tu totiž ocitá v neoprávněné výhodě vůči nevinnému. Nevinný se buď nepravdivě dozná a bude nespravedlivě potrestán, anebo bolesti odolá a nedozná se, ale stejně utrpí mučení, které si nezasluhoval. Zato skutečný viník nemá až tolik co ztratit, naopak může v podstatě jen získat: pokud mučení neodolá, dopadne na něj trest, který je spravedlivý, neboť se provinil (samo mučení za spravedlivé ani přesto pochopitelně pokládat nelze). Ovšem pokud odolá a nedozná se, „vymění větší trest za menší“ a spravedlnosti unikne. Tato neoprávněná nerovnost, v rámci moderního liberálního paradigmatu jen těžko přípustná, je tedy dle Beccarii dalším obecným důvodem, pro který je třeba torturu zavrhnout.

Beccaria nadto poměrně originálně upozorňuje na skutečnost, že podezřelý, který už způsobované bolesti nemůže dále vzdorovat, se pod vlivem vykonávané tortury paradoxně stává svým vlastním žalobcem. Člověk již v této situaci není schopen myslet na své skutečné zájmy, protože jediné, co si v danou chvíli přeje, je, aby zakoušená bolest konečně ustala: „*Zákon, který přikazuje mučení, jest zákonem, který praví: Lidé, vzdorujte bolesti; a jestliže příroda stvořila ve vás nevyhnutelnou sebelásku, jestliže vám dala nezadatelné právo k vaší obraně, já ve vás vzbuzuju cit úplně opačný, to jest hrdinnou zášť proti vám samým, a poroučím vám, abyste sebe sami obviňovali, řeknouce pravdu, když žijí vám budu trhati a kosti lámati.*“¹⁶ Něco takového opět odporuje modernímu liberálnímu paradigmatu, podle něž má každý jedinec důsledně a zodpovědně hájit své zájmy a práva a myslet na vlastní blaho. Institut tortury ale nevyhnutelně vede k pravému opaku, a také proto nemá mít v moderní liberální společnosti místo.

¹⁴ Ibidem, s. 32.

¹⁵ Ibidem, s. 32.

¹⁶ Ibidem, s. 31.

Zde se je třeba na okamžik zastavit. Z širšího textu *Traktátu* lze totiž vyčíst, že proti tortuře a jiným krutým trestněprávním praktikám – byť by byly sebeúčinnější – existuje ještě jeden obecnější důvod, který je třeba za všech okolností zohledňovat. V Beccariově díle se bezprostředně dotýká krutých trestů jako takových, ale *per analogiam* jej lze vztáhnout i na problém tortury. Základní úvaha je tu přitom jednoduchá: společnost, v níž se krutý výkon veřejné moci stane dennodenně přítomnou praxí, této krutosti postupně uvyká a ztrácí vůči ní jakoukoliv citlivost. V důsledku pak reálně hrozí, že se takovéto mravy přenesou i do mimotrestní oblasti, že podstatným způsobem promluví do běžných vztahů mezi lidmi a následně pak i do způsobu, jakým na ně opětně reaguje veřejná moc. Společnost, jak před Beccariou viděl již jím obdivovaný Montesquieu, se pak snadno může ocitnout v bludném kruhu násilí: „*Poddaní, kteří jsou stále děšení a kteří byli učiněni krutějšími, museli být vedeni s ještě větší krutostí.*“¹⁷ Způsob, jakým stát uplatňuje svou moc, totiž může významně ovlivňovat celkové klima ve společnosti. Řečeno jazykem moderních společenských věd, trestní aparát vždy směřem k veřejnosti „komunikuje“ určitou zprávu o žádoucích hodnotách. V první řadě samozřejmě tím, jaké skutky trestá – společnost se takto závazně dozvídá, které hodnoty (soudobá trestněprávní teorie hovoří o tzv. „objektu“ zločinu) jsou považovány za chráněné a nesmějí proto být jakkoliv narušovány. Záleží ale pochopitelně i na tom, jakým konkrétním postupem tuto ochranu veřejného zájmu trestní aparát realizuje. Pokud je v tom nemístně krutý, společnost pak může podle Beccarii snadno nabýt dojmu, že násilí mezi lidmi je něčím běžným, ba že je dokonce přirozenou součástí života. Beccaria, jehož trestní psychologie byla v řadě ohledů inspirována anglosaským empirismem, tu staví na předpokladu, že každodenní impresse „zvířeckosti“ plíživě promění lidské vědomí a zanechá v něm nesmazatelné stopy. Lidská mysl je totiž podle něj „*jako tekutina: stojí vždy v rovnováze s předměty ji obklopujícími*“.¹⁸ I z tohoto důvodu je podle Beccarii třeba torturu odmítnout – v civilizované společnosti „jemných mravů“ pro ni jednoduše nemůže být prostor.

Obdobný hodnotově-sociologický argument je v diskusi právních vědců a filosofů koneckonců často používán i dnes. Opakovaně zaznívá například v současných Spojených státech z úst tamních kritiků zostřování trestní represe. Ti upozorňují, že přehnaně tvrdé zacházení s podezřelými i se samotnými zločinci se zpravidla májí účinkem, a že v konečném důsledku vede jen k upevnění všeobecné „kultury násilí“. Někteří kritici trestu smrti a tortury, například americký právní filosof Jeffrey H. Reiman, pak také jako nejzákladnější důvod pro jejich odmítnutí uvádějí, že sama jejich existence, byť by se v potírání kriminality ukázaly jako sebeužitečnější, dává společnosti jasný vzkaz o tom, že základní hodnoty humanity v ní nemají své nezpochybnitelné místo. Reiman nepopírá, že mučení podezřelého pachatele nebo uložení trestu smrti mohou být za velmi specifické situace na místě. Principiální důvody pro jejich odmítnutí však spatřuje v tom, že je tím zároveň občanům podávána důležitá zpráva o tom, co je v civilizované společnosti přípustné a co už nikoliv. A význam této zprávy podle něj nakonec převáží nad vším ostatním: „*Tím, že zařadíme popravu stejně jako torturu do kategorie činů, které si nesmíme vůči našim bližním dovolit, i když si to třeba v daném případě zaslужují, dáváme světu najevo, že podrobit bližního moci jiných a vystavit ho situaci, kdy ví, že někdo jiný*

¹⁷ MONTESQUIEU, Charles-Louis. *O duchu zákonů*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 121.

¹⁸ BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 41.

*již rozhodl o jeho odchodu ze světa, je příliš ohavné, než aby to civilizovaný člověk činil druhému.*¹⁹ To je zcela v souladu s pozicí, kterou o dvě století dříve v této věci zastával Beccaria.

Ještě jeden dílčí argument proti mučení pak Beccaria vyslovuje v té části *Traktátu*, která se zabývá problematikou sugestivních otázek. Pozastavuje se tu nad určitou disproporcí v některých tehdy platných trestních předpisech: návodné otázky, které mohou obžalovanému uškodit, jsou v nich zapovězeny, kdežto tortura, která mu může uškodit ještě mnohem podstatněji, zakázána není. Pokud chce zákonodárce skutečně šetřit práv obžalovaného a starat se o to, aby nebyl znevýhodňován, pak by měl být v tomto důsledný a s okamžitou platností torturu zrušit. Lidé si však zvykli uvažovat v zavedených kategoriích a možné souvislosti zcela přehlížejí. Beccaria se proto elegantně táže a hned si i odpovídá: *„Jestliže si u vás v otázce nad bolest? První důvod se zjišťuje při tortuře, poněvadž bolest vnukne silnému zatvrzelou zamlklost, aby si změnil trest větší za menší; a slabému vnukne přiznání, aby se vysvobodil z mučení nynějšího, které jest působivějším v přítomnosti nežli bolest v budoucnosti. Druhý důvod jest zřejmě tentýž, protože jestliže otázka zvláštní proti právu přírody přinutí obviněného k doznání, tím snáze přinutí jej bolest: avšak lidé více se řídí růzností jmen, nežli růzností věcí.“*²⁰ V tomto je třeba dát Beccariovi za pravdu: mají-li být trestní zákoníky logicky i hodnotově konsistentní, neměly by na jedné straně zakazovat sugestivní otázky a na straně druhé dovolovat torturu.

2.2 Důvody proti „následné tortuře“

Je-li cílem mučení vyjádření možných spolupachatelů, Beccariův argument proti němu je prostý: případní komplicové by měli být odhaleni během standardní trestní procedury s pomocí běžných důkazních prostředků. Pokud se toto nepodařilo, je otázkou, zda předpokládání spolupachatelé skutečně existují. Zkušenost navíc velí nebrat slova obviněného příliš vážně: co když se chce někomu zlovolně mstít nebo prostě jen zatáhnout do svého neštěstí ještě i jiné, dost možná nevinné subjekty? A hlavně, ať už je jeho konkrétní motivace jakákoliv, je třeba se podle Beccarii ptát: *„Jako by člověk, který sám sebe obviňuje, nemohl zároveň obviňovati jiných?“*²¹ Je-li člověk tvor nadaný sebeláskou a je-li schopen přiznat vlastní vinu, jen aby se vyhnul nesnesitelné bolesti, proč by neměl být schopen přiznat i domnělou vinu jiných? Jistotu, že dotýčný usvědčuje skutečné spolupachatele, proto rozhodně mít nemůžeme. I v tomto světle se tedy tortura ukazuje jako nanejvýš problematický instrument.

Tortury bylo v některých případech užíváno i proto, aby se obžalovaný doznal ještě k dalším zločinům, jež měl spáchat. Soudce sice o nich v danou chvíli nic konkrétního netuší, ale nemůže vyloučit, že byly spáchány (vzato důsledně, vyloučit nelze nic). V této věci nemusí existovat byť jen náznak důkazu, přesto je ale možné dotýčného podrobit další útrapám. Že jde v tomto případě o poněkud zvrácenou logiku, vystihl Beccaria velmi

¹⁹ REIMAN, Jeffrey H. Why the Death Penalty Should Be Abolished in America. In: Louis P. Pojman – Jeffrey H. Reiman. *The Death Penalty: For and Against*. Oxford: Roman & Littlefield Publishers, 1998, s. 116 (volný překlad autora).

²⁰ BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 27.

²¹ Ibidem, s. 34.

pregnantně. V pasáži, v níž ironizuje promluvu soudce vůči obžalovanému, se ukazuje, jak schopným byl rétořem a v jak účinné zkratce dokázal vystihnout slabiny systému, který kritizoval: „*Jsi vinný z jednoho zločinu, tudíž jest možno, že jsi vinným ze sta jiných zločinů: tato pochybnost mne tíží, já chci ji zjistiti svým kritériem pravdy; zákon tebe mučí, poněvadž jsi vinným, poněvadž můžeš býti vinným, poněvadž chci, abys byl vinným.*“²² Beccaria tuto praxi kritizuje zcela správně: kdybychom předpokládali, že ten, kdo se dopustil jednoho zločinu, patrně spáchal i zločiny jiné, mohli bychom ve vyšetřování pokračovat prakticky donekonečna a obžalovaný by se ocitl ve stavu těžko snesitelné subjektivní nejistoty. Viděno optikou standardů současného právního státu, připadá nám takováto možnost zhora absurdní, v Beccariově době tomu však pohříchu bylo jinak.

2.3 Kritika argumentů ve prospěch tortury

Vedle základních výhrad proti mučení, jak byly nastíněny v předcházejících dvou oddílech, se Beccaria v *Traktátu* vyrovnává ještě i se dvěma argumenty, které často zaznívaly z úst zastánců tortury. Za prvé se tu obrací proti rozšířené představě, že výpověď vynucenou mučením může obviněný vždy později účinně korigovat u soudu, a že pokud ji zde nepotvrdí, není k ní možné přihlížet. Podle mnohých přitom právě toto pravidlo představovalo dostatečnou pojistku proti zneužití institutu tortury. Tak jednoduché to však v praxi dle Beccarii nebylo. Obžalovaný, který vzal před tribunálem svou původní, vynucenou výpověď zpět, byl totiž častokrát mučení jednoduše podroben znovu. V některých zemích bylo dovoleno to zopakovat celkem třikrát (odolat třem mučícím procedurám v řadě rozhodně nebylo snadné), jinde to bylo dokonce ponecháno na volném uvážení soudců, což Beccaria coby přesvědčený odpůrce soudcovské diskrece považoval za zvlášť nebezpečné. Každopádně správně poukazoval na skutečnost, že domnělá pojistka v podobě potvrzení výpovědi před soudem je svou povahou spíše jen formální, a že tak v reálném právním životě bohužel nemá větší dopad.

Za druhé se pak Beccaria v *Traktátu* důrazně vyslovuje proti rozšířené, teologicky ukotvené představě, že by bolest, která je jednotlivci v rámci mučení způsobena, mohla napomoci očistit jej od hříchu. Člověk, který se pod vlivem mučení doznal, nezůstává podle této teorie dále ve lži a je na nejlepší cestě učinit pokání. Pokud toho není schopen sám od sebe, pak nezbývá než mu k tomu dopomoci silou. Zhruba takto podle Beccarii argumentovali někteří paternalističtí zastánci tortury, ovšem on jejich zdůvodnění odmítl. Především proto, že v praxi není mučený člověk v řadě případů nucen k pravdomluvnosti, nýbrž k jejímu pravému opaku (falešné doznání není nic jiného než lež). A dále samozřejmě i proto, že celá argumentace je podle něj založena na nesprávném, anachronickém směřování dvou různých rovin lidské existence: „*Jiným směšným důvodem mučidel jest očista od nečestnosti; to jest člověk dle zákona prohlášený za nečestného, má stvrditi své svědectví tím, že rozlámány bývají jeho kosti. Tento zlořád neměl by býti trpěn v osmnáctém století. Věř se, že bolest, která jest pouhým pocitem, očisťuje od nečestnosti, která jest pojmem čistě mravním. Jest snad bolest tavidlem?*“²³ Beccaria se domnívá,

²² Ibidem, s. 33.

²³ Ibidem, s. 34.

že nikoliv – záležitosti tělesné a záležitosti mravní by podle něj měly zůstat přísně odděleny. Z toho, že někdo vytrpěl bolest, nelze automaticky usuzovat na to, že by jeho duše prošla obrodou. Beccaria toto považuje za neblahý relikt náboženského myšlení, které by se v trestněprávní sféře vůbec nemělo uplatňovat. Kajícíné doznání hříchů může mít svůj význam v konkrétní náboženské praxi, pokud je ale vyžadována jeho světská obdoba v trestním procesu, jde již podle Beccarii o jednoznačné zneužití „nejjistějších pravd zjevení“. Ke slovu se tu tedy dostává důsledný sekularismus, pro Beccariu velmi typický: náboženství musí být vykázano do patřičných mezí, veřejné záležitosti se musí z jeho moci vymanit.²⁴

Důraz na pozemský rozměr existence má konečně ještě jeden dopad. Pojem „nečestnosti“, se kterým Beccaria ve svých úvahách operuje, má u něj zřetelně veřejný rozměr. Nejde mu zde tedy primárně o niternou pravdivost či pravdomluvnost ve smyslu individuální ctnosti, nýbrž o veřejnou čest, jejímž jediným kritériem je podle něj veřejné mínění. Je to myšlenka v duchu tradic Macchiavelliho *Vladaře*, na první pohled možná přízemní, zároveň ale realistická: čest a uznání, kterým se člověk ve společnosti těší a na kterých mu v jádru i nejvíce záleží, se odvíjejí od mínění druhých. A pokud je někdo podroben mučení, na cti mu to v jejich očích pochopitelně nepřidá – spíše to na něj jen vrhne podezřelé světlo: „*Právě mučení samo způsobuje skutkovou nečestnost tomu, kdo jest jeho obětí. Tudíž touto methodou snímá se nečestnost tím, že vrhá se někdo v nečestnost.*“²⁵ Pro člověka, který byl mučen, bude obtížné znovu si vydobýt úctu druhých. I v případě, že mu vina nebude prokázána, pořád mu zůstane skvrna, kterou nebude snadné smýt. Zhruba takto lze pochopit Beccariův argument, který ovšem v celkovém kontextu *Traktátu* nepatří mezi ty nejzásadnější. Navíc se zdá, že se tu Beccaria (možná i záměrně) dopouští určitého pojmového zmatení. Pro zastánce mučení neměl onen veřejný pojem „čestnosti“ valného významu, šlo jim (alespoň co do jejich oficiálních proklamací) o onu vnitřní „čestnost“, tj. o to, zda obžalovaný dále setrvá či nesetrvá ve hříchu lži. Beccaria jim sice právem vytýká jejich násilnou metodu, která k vytouženému výsledku v rozhodné většině případů nevede, ale vedle toho nesprávně směšuje dva různé pojmy „čestnosti“ a podsouvá svým odpůrcům názory, které reálně nezastávali.

3. ABSOLUTNÍ NEPŘÍPUSTNOST TORTURY

Za zmínku stojí konečně i fakt, že tortura je v *Traktátu* vydávána za nepřijatelnou praxi za všech myslitelných okolností. Na rozdíl od trestu smrti, z jehož zákazu připouštěl výjimku mj. s ohledem na národní bezpečnost, byl tedy Beccaria v odmítnutí tortury zcela principiální.²⁶ V *Traktátu* není jediná zmínka o možných situacích, za nichž

²⁴ „Učení neklamně nás ubezpečuje, že skvrny, jichž dopustila se slabost lidská a které nezasluhují věčný hněv velké Bytosti, mají býti očištěny ohněm od nás nepochopitelným; nečestnost pak je skvrna občanská; a jako bolest a oheň snímají skvrny duševní a netělesné, proč by bolest muk nesňala skvrnu občanskou, za kterou se považuje nečestnost? Věřím, že doznání se viníka, jehož při některých soudech se vyžaduje jako podstatné části k odsouzení, má původ ne nepodobný, poněvadž před tajemnou soudnou stolicí kajícíné doznání hříchu jest podstatnou částí svátosti. Hle, jak lidé zneužívají nejistějších pravd zjevení.“ BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 34 an.

²⁵ Ibidem, s. 34.

²⁶ Například Voltaire v této věci zastává mnohem opatrnější pozici. Ve svém *Komentáři k Traktátu* přichází s návrhem, který by měl předejít alespoň těm největším hrůzám a omezit mučení výhradně na tzv. „následnou

by mučení snad mohlo být ospravedlnitelné, což vzhledem ke zřetelně utilitaristickému ladění mnoha ostatních pasáží textu poněkud překvapuje. V této konkrétní věci má Beccaria blíže k pozici kantovské, respektive deontologické. Individuální práva jsou zde pro něj posvátná a o jejich omezení ve jménu společensky užitečných cílů odmítá být jen uvažovat. S obdobně nekompromisním přístupem se přitom často setkáváme i v dnes vedené diskusi, a to jak ze strany lidskoprávních aktivistů a organizací (absolutní nepřipustnost tortury dodnes hájí například organizace Amnesty International), tak i ze strany mnohých právních filosofů a teoretiků. Ovšem s principiálním odmítnutím mučení se opakovaně setkáváme i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, která má pro právní život zcela zásadní význam. V následujícím oddílu se je proto třeba u obojího zastavit.

3.1 Absolutní nepřipustnost tortury jako předmět teoretické diskuse

Principiální odmítnutí tortury, jak se s ním setkáváme u Beccarii i řady jiných myslitelů, musí již po léta čelit řadě námitek. Podle utilitaristů, kteří takovýto přístup napadají nejčastěji, mohou tu a tam nastat situace, kdy je správné rozhodnout se pro menší zlo v podobě mučení, protože jen tak je možné zabránit hrozícímu zlu většímu. To samozřejmě neznamená, že by utilitaristé považovali mučení *prima facie* za správné, naopak. Stejně jako představitelé deontologického proudu morální filosofie i oni uznávají, že mučení je samo o sobě hodné odsouzení, na rozdíl od nich jsou ale ochotni uvažovat o výjimkách, za kterých může být opodstatněné. V sekundární literatuře – například v textech Williama Twininga, Johna T. Parryho²⁷ a mnohých dalších – je v této souvislosti často zmiňována modelová situace, kdy atentátník na utajeném místě nastražil špinavou bombu, jež má teprve vybuchnout, a v mezidobí se dostal do rukou policie (hovoří se zpravidla o tzv. „scénáři tikající bomby“).²⁸ V takové chvíli je potom podle mnohých správné a spravedlivé podrobit ho mučení, na základě kterého vyzradí, kde se bomba nachází. Zájem na ochraně jeho základních individuálních práv totiž musí ustoupit zájmu na ochraně života a bezpečnosti (řádově mnohem většího počtu) jiných lidí.²⁹

torturu“, a to pouze ve zvlášť závažných případech: „*Výhradte aspoň tuto krutost zločincům usvědčeným, kteří zavraždili otce rodiny anebo otce vlasti, vyhledejte jejich spolupachatele, avšak aby mladá osoba, spáchavši nějaké zločiny, které po sobě nezanechávají žádných následků, snášela tutéž torturu jako otcovrah, není to neuzitečné barbarství?*“ VOLTAIRE. *Komentář k traktátu o Zločinech a trestech*, cit. podle BECCARIA, Cesare, op. cit., s. 35 an.

²⁷ TWINNING, William – PASKINS, Barrie. *Torture and philosophy. Proceedings of the Aristotelian Society. Supplementary Volumes*. 1978, Vol. 52, s. 143–168; PARRY, John. T. *Understanding Torture: Law, Violence, and Political Identity*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2010.

²⁸ Kritici často namítají, že jde o situaci zcela hypotetickou, která v reálném běhu dějin sotva kdy nastane. Jak ale ukazuje například Alex Bellemey, není to tak docela pravda: k totožné situaci došlo například během alžírské krize v roce 1957, kdy francouzské bezpečnostní složky zadržely člena komunistického odbojového hnutí přímo ve chvíli, kdy bombu nastražoval a přitom jej podezíraly, že už stejně postupoval ještě i na jiném, jím neznámém místě. Reálně tak po určitou dobu stály před výše popsaným rozhodnutím, tj. zda podezřelého v zájmu ochrany nevinných životů podrobit mučení či nikoliv. Srov. BELLAMY, Alex J. *No Pain, No Gain? Torture and Ethics in the War on Terror. International Affairs*. 2006, Vol. 82, iss. 1, s. 121–148.

²⁹ K této spleťaté problematice viz např. WISNEWSKI, Jeremy, op. cit., s. 93 an.; ALLHOFF, Fritz. *Terrorism, Ticking Time-Bombs and Torture*. Chicago: University of Chicago Press, 2012; LUBAN, David. *Liberalism, Torture and the Ticking Bomb. Virginia Law Review*. 2005, Vol. 91, s. 1425–1461 aj. Obecně tu jde o klasické morální dilema, kdy na miskách vah leží na jedné straně individuální práva a na straně druhé národní bezpečnost (podobně

Je to jednoduchá, veskrze utilitární kalkulace: jeden člověk, nadto pravděpodobně – být ne jistě – zločinec, musí podstoupit útrapy, aby mnoho ostatních mohlo přežít (někdy v této souvislosti bývá dokonce zmiňována i zcela hypotetická situace, kdy mučení jednotlivce je jediným způsobem, jak odvrátit jadernou válku a z ní plynoucí zkázu celé planety). Takovýto postup přitom bývá morálně ospravedlňován rozličnými způsoby: někdy na základě analogie s právem na nutnou obranu (jde *de facto* o formu nutné obrany společnosti), jindy pro změnu na základě analogie s právem spravedlivé války. V obou případech jde o totéž: jednání, které by samo o sobě bylo nutné odmítnout, je třeba posuzovat jinak, jde-li o adekvátní, proporcionální reakci na neoprávněný zásah do našich práv.³⁰ Všichni ti, co mučení ve výjimečných případech s tímto zdůvodněním připouštějí, přitom jedním dechem dodávají, že musí i nadále v trestních normách zůstat zapovězenou praktikou – tyto normy pouze nemají být v některých ojedinělých případech aplikovány a mučitel nemá být trestně stíhán (takto v této otázce v minulosti judikoval například izraelský Nejvyšší soud, podle jehož svérázné právní konstrukce může konkrétní vyšetřovatel najít záchranu pod „křídly krajní nouze“³¹).

Uvažování tohoto druhu je i dnes nicméně terčem ostré kritiky, a to jak ze strany některých morálních a právních filosofů (např. Jean Maria Arrigo a Vittorio Bufacchi), tak i ze strany řady nevládních lidskoprávních organizací. Například Amnesty International (AI) ve svých dokumentech³² tvrdí, že tortuře v jakékoliv formě je třeba říct důsledné ne, a to za všech myslitelných okolností. S člověkem, říká se tu v kantovském duchu, nikdy není možné jednat jako s pouhým prostředkem.³³ Ovšem právě to se dle AI v případě tortury děje. Ve skutečně humánní společnosti proto nemůže mít mučení své místo, stejně jako je v ní nemůže mít třeba otroctví nebo genocida, jimž je tu tortura fakticky postavena naroveň (lze si povšimnout, že jde o velmi podobný druh hodnotově-sociologického argumentu jako u Beccarii). V materiálech AI se dále hovoří o tom, že jakmile učiníme ze zákazu tortury první výjimku, ocitneme se na šikmé ploše a budeme pak náchylní „oprávněné výjimky“ dále rozšiřovat (opět jde o argument, který by Beccariovi coby známému odpůrci soudcovské diskrece a zastánci až formalistického dodržování pravidel patrně konvenoval).³⁴

dilema se řeší například v otázce, zda sestřelit či nesestřelit letadlo unesené teroristy, a zabít tak v zájmu bezpečnosti většího celku nevinné pasažéry).

³⁰ K tomuto ospravedlnění srov. zejména: SHUE, Henry. *Torture. Philosophy and Public Affairs*. 1978, Vol. 7, No. 2, s. 124–143.

³¹ K rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Izrael ze dne 6. 9. 1999 ve věci *Komise proti mučení v Izraeli a další proti Generální bezpečnostní službě* srov. zejména HERCZEG, Jiří. Zákaz mučení a jeho relativizace. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 7, s. 208 an.

³² Dostupné jsou například zde: <http://www.apt.ch/content/files_res/tickingbombscenario.pdf>.

³³ Není bez zajímavosti, že zcela shodně ve věci mučení ve svém separátním stanovisku k případu *Tibi proti Ekvádoru* uvažuje například i soudce Meziamerického soudu pro lidská práva Cancado Trindade. Ten se v něm rovněž přímo dovolává kantovského pojetí osoby jakožto „účelu o sobě“ a mučení odmítá mj. i na základě toho, že tento princip zcela flagrantním způsobem porušuje. Tortura degraduje jednotlivce na pouhý prostředek k dosažení konkrétních trestněprocesních cílů, a zcela tak popírá jeho lidskou důstojnost. Srov. Meziamerický soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 7. 9. 2004, *Tibi proti Ekvádoru*, ser. C, č. 114. Separátní vótum soudce Cancade Trandadeho, odst. 24.

³⁴ Totožnou argumentaci, tj. že od povolení tortury v extrémních případech vede přímá cesta k jejímu postupnému rozšíření, lze nalézt například i zde: SIMONCINI, Marta. Risk Regulation Approach to EU Policy against Terrorism in the Light of the ECJ/CFI Jurisprudence. *German Law Journal*. 2009, Vol. 10, No. 69, s. 1526–1549; obdobně – jen z druhé strany – se na věc dívá také právní a morální filosof Yuval Ginbar. Ten si klade otázku,

Právní teoretici Jean Maria Arrigo a Vittorio Bufacchi se pak v jednom ze svých časopiseckých článků³⁵ snaží o komplexní argumentaci proti nastíněnému „scénáři tikající bomby“. Za pozornost stojí především dvě jejich námitky. Ony údajně výjimečné důvody, které mohou mučení ospravedlnit, podle nich vždy stojí na několika zcela konkrétních předpokladech, které je třeba případ od případu pečlivě empiricky prověřovat. Není totiž vůbec předem jisté, zda mučení bude provedeno správně, zda mučený potřebnou informaci v tak krátké době vyzradí (mučení zpravidla zafunguje až tehdy, je-li vykonáváno po delší čas), a zda se tudíž podaří zachránit ony životy, které jsou údajně v sázce. Jinými slovy: situace je zpravidla natolik nejistá a ovlivňuje ji tolik různých proměnných, že se na úspěch mučení vůbec není možné realisticky spolehnout. Pokud je přitom celý argument ve prospěch mučení založen utilitárně (použitý negativní prostředek je ve výjimečném případě ospravedlněn dosaženým pozitivním účelem), není možné tyto praktické okolnosti přehlížet.

Má-li mučení pomoci odvrátit hrozící škody na životech, musíme se podle nich také ptát, zda tyto škody skutečně převáží nad ostatními škodami, jež mučení způsobuje. A to nejen konkrétnímu mučenému jedinci a jeho lidské důstojnosti, nýbrž i celé společnosti, jejíž právní vědomí bude podle Arriga a Bufacchiho v důsledku provedené tortury zásadně oslabeno, a jejíž občané ztratí základní důvěru v existující instituce (opět zde v určité formě slyšíme ozvuky Beccariova hodnotově-sociologického argumentu). Takováto eroze důvěry v právní stát a spravedlnost pak má pro společnost dle Arriga a Bufacchiho ještě závažnější důsledky než sebeničivější útok.³⁶ To je ovšem předpoklad nanejvýš sporný, který navíc není možné nijak přesně ověřit. Detailnější teoretický rozbor této otázky však již dalece překračuje omezené možnosti tohoto textu.

3.2 Absolutní nepřípustnost tortury v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a otázka přípustnosti důkazů získaných prostřednictvím mučení

Namísto toho je třeba alespoň krátce věnovat pozornost relevantní judikatuře. Zatímco právní filosofové vedou diskusi, která je bezpochyby cenná, ale na život konkrétních občanů bezprostřední vliv nemá, soudci mají v tomto ohledu o mnoho větší zodpovědnost. Zvláštní úloha přitom náleží zejména Evropskému soudu pro lidská práva coby hlavnímu „strážci“ práv garantovaných Úmluvou – to zejména díky doktríně „interpretací závaznosti“ jeho rozsudků pro rozhodovací činnost vnitrostátních soudů.

zda existují nějaké přesné hranice v tom, co je ochotna společnost vykonat pro to, aby terorista tikající bombu odstranil. Kam až je mu možné ustupovat, jaké všechny hodnoty je možné ve jménu bezpečnosti obětovat? I tady se totiž podle Ginbara pohybujeme na potenciálně šikmé ploše a v konečném důsledku tu nehrozí nic menšího než morální ztotožnění celé společnosti. Srov. GINBAR, Yuval. *Why Not Torture Terrorists?* Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 45 an.

³⁵ ARRIGO Jean Maria – BUFACCHI, Vittorio. Torture, Terrorism and the State: a Refutation of the Ticking-Bomb Argument. *Journal of Applied Philosophy*. 2006, Vol. 23, No. 3, s. 355 an.

³⁶ Tuto věc patrně není možné dost dobře rozřešit, aniž bychom učinili „prvotní rozhodnutí“ o důležitých hodnotách. Například v bouřlivé diskusi, která v Německu následovala po Gäfgenově případu, takto opakovaně zaznívala otázka, co v hodnotové hierarchii stojí výš: zda lidská důstojnost (názor trestněprávního teoretika a filosofa Wolfganga Schilda) či sama lidská existence jakožto nezbytný předpoklad důstojnosti (názor politologa Petera Nitschkeho). K tomuto srov. podrobněji MATĚJČKOVÁ, Tereza. Mučit nebo nemučit? *Česká pozice*. Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/mucit-nebo-nemucit-0n5/-/recenze.aspx?c=A111228_093415_pozice_50404>.

Evropský soud se otázkou, zda je právo jednotlivce nebýt mučen či podroben nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestu, jak je zakotveno ve článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, právem absolutním nebo zda je za určitých mimořádných okolností přípustné je omezit, v minulosti již opakovaně zabýval. Ať již šlo o případ, kdy byla ohrožena národní bezpečnost v důsledku teroristických akcí (Rozsudek ESLP ze dne 28. 7. 1999, *Selmouni proti Francii*, stížnost č. 25803/94), nebo o případ, kdy byl v sázce život nevinné lidské bytosti, nadto dítěte (Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05), Evropský soud vždy došel k závěru, že zákaz mučení nebo jiného nelidského či ponižujícího zacházení je zákazem absolutním, jehož porušení nemůže být ospravedlněno za žádných myslitelných okolností. Neexistuje tedy situace, za níž by tato norma mohla být derogována či suspendována – zákaz mučení představuje podle mínění Evropského soudu fundamentální princip právního státu, který nemůže být jakkoliv vyvažován jinými právními principy či zájmy, byť by byly sebedůležitější (například zájmem pozůstalých na potrestání viníka nebo koneckonců i obecným zájmem veřejnosti na stíhání pachatelů trestných činů).³⁷

Jak vidno, Evropský soud tedy v této otázce zaujal stejně principiální postoj jako Beccaria a jasně konstatoval, že mučení nebo jiné ponižující či nelidské zacházení není v civilizovaném právním státě – hodným toho jména – přípustné. Zároveň ale musel soud řešit některé spletité otázky, jež lombardský myslitel nemohl ve své době dost dobře předjímat. Především jde o otázku, zda mohou být důkazy získané prostřednictvím tortury za určitých výjimečných okolností v trestním řízení připuštěny, nebo zda je nutné je bez dalšího odmítat. Takové by s největší pravděpodobností koneckonců bylo i stanovisko Beccariovo – patrně už jen proto, že by ze zásady odmítal nechat posuzování přípustnosti takto získaných důkazů na soudcově volném uvážení. V současné juristické diskusi se na toto však názory dosti různí.

Zvláštní význam má v dané problematice zejména judikát v již zmiňovaném případě *Gäfgen proti Německu*. Není zde prostor podrobněji líčit skutkový stav této kontroverzní trestněprávní kauzy se všemi jeho spleťmi,³⁸ proto jen stručně: na podzim 2002 unesl sedmadvacetiletý student práv Magnus Gäfgen jedenáctiletého syna zámožného německého bankéře. Uškrtil jej, tělo ukryl v přírodě a na chlapcově rodině požadoval milionové výkupné. Od okamžiku, kdy peníze převzal, ho již německá policie sledovala a při pokusu opustit zemi pak i zatkla. Vyšetřovatelé se přitom v danou chvíli domnívali, že chlapec je stále naživu, ale během výslechu nebyli od Gäfgena schopni získat žádné uspokojivé informace o místě jeho úkrytu.³⁹ S ubíhajícím časem se proto rozhodli použít drastičtější metodu a přistoupili k pohrůžce užití fyzického násilí (Evropský soud ve shodě s dřívější judikaturou toto jejich jednání později kvalifikoval jako „nelidské zacházení“ spadající pod článek 3 Úmluvy). Gäfgen se tomuto nátlaku rychle podvolil, přiznal se vyšetřovatelům, že chlapce zavraždil a také je zavedl na místo, kde ukryl jeho tělo.

³⁷ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, odst. 175 a 176.

³⁸ Velmi plastický a detailní popis této kauzy nabízí například již citovaný článek Jiřího Herczega. Srov. HERCZEG, Jiří, op. cit., s. 207 an.

³⁹ Soud tuto skutečnost vzal v potaz a výslovně stanovil, že vyšetřovatelé v danou chvíli jednali v zájmu záchrany života nevinného dítěte, a tedy i v zájmu ochrany dalšího fundamentálního práva garantovaného Úmluvou, konkrétně práva na život. Ani toto však soudce nepřinutilo učinit ze zákazu tortury výjimku. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, odst. 175.

Právě tady ale vznikla jedna ze složitých otázek,⁴⁰ již se musel soud zabývat. Použít doznání učiněné pod pohnutkou mučení coby důkaz bylo samozřejmě ve shodě s článkem 3 Úmluvy i vnitrostátním trestním právem nepřipustné. Sporné ale bylo, jak pohlížel na všechny jiné – přímé i nepřímé – důkazy, které se vyšetřovatelům podařilo v souvislosti s tímto doznáním získat. Zda na ně hledět jako na „plody otráveného stromu“ („*fruits of the poisonous tree*“) a z řízení je zcela vyloučit, anebo uplatnit diferencovaný přístup a hypoteticky zkoumat, zda jde o důkazy, k nimž by se za předvídatelného běhu mohli vyšetřovatelé dostat i jinak, a v řízení je pak připustit (a celý tento postup proto pokládat za konformní s článkem 6 Úmluvy, zaručujícím právo na spravedlivý proces). K takovému zkoumání se ale soudci nakonec uchýlit nemuseli, neboť situaci jim paradoxně ulehčil sám Gäfgen. Ten totiž – jsa jasně poučen o svém právu nevyprávět i o tom, že jeho dřívější doznání proti němu nemůže být použito – učinil hned na začátku soudního projednání věci doznání nové. Zdůraznil, že tak činí zcela svobodně, s vědomím vlastní viny a s vůlí převzít za své jednání, jehož nyní hluboce lituje, plnou zodpovědnost. Právě to přitom sehrálo v rozhodování velkého senátu ESLP klíčovou roli: soudci přišli s konstrukcí, že toto doznání rozrušilo kauzální řetězec vedoucí od Gäfgenova původního vynuceného doznání směrem k výroku o jeho vině.⁴¹ Tímto doznáním byl obnoven *status quo ante*, tj. právní stav před porušením článku 3,⁴² a pokud tedy německé soudy při projednávání případu pracovali se všemi relevantními důkazy s výjimkou prvotního Gäfgenova doznání, bylo to z hlediska standardů spravedlivého procesu podle ESLP v pořádku – tím spíš, že důkazy opatřené v souvislosti s porušením článku 3 neměly v daném případě žádný vliv na Gäfgenovo odsouzení a uložení trestu.⁴³

Tato úvaha se ihned také stala předmětem kritiky ze strany několika disentujících soudců. Soudce Rozakis a s ním i soudci Tulkensová, Jebens, Ziemelevá, Bianku a Powerová, kteří se k jeho nesouhlasnému stanovisku připojili, takto například uvedli, že trestní řízení podle nich od momentu zadržení až do momentu vynesení rozsudku tvoří jeden „organický, vzájemně propojený celek“, který nemůže být účelově parcelován na jednotlivé fáze.⁴⁴ Takovéto počinání označili za formalistické a potenciálně i velmi rizikové. Zjednodušeně řečeno, pokud je proces hned v samém začátku „kontaminován“ porušením článku 3 Úmluvy, nemůže to podle nich zůstat bez vlivu na jeho celek, lhostejno k jakým pomyslným přerušením kauzálního řetězce později v jeho průběhu dojde. Většina soudců však takto neuvažovala a na základě odvážné právní konstrukce poprvé

⁴⁰ Soud se samozřejmě na podkladě Gäfgenovy stížnosti věnoval i řadě jiných sporných otázek. Mezi jinými například posuzoval, zda je možné stěžovateli nadále přiznávat „status oběti“, nebo zda tohoto statutu pozbyl, neboť vnitrostátní orgány již dokázaly odhalit a adekvátně potrestat konkrétní představitele veřejné moci, kteří zneužili svou pravomoc, a stěžovatele odškodnit. Velký senát nakonec v této věci dospěl k závěru, že Gäfgen o „status oběti“ nepřišel, neboť dotyčným policejním vyšetřovatelům byl uložena jen zcela neadekvátní peněžitý trest a jeden z nich byl později dokonce povýšen. Soud tento postup označil z hlediska generální prevence za nedostatečný a jasně stanovil, že se tím dává neblahý vzkaz možným dalším představitelům veřejné moci, kteří by v budoucnu mohli uvažovat o tom, zda se uchýlit či neuchýlit k mučení podezřelého či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení.

⁴¹ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, odst. 180.

⁴² Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, odst. 182.

⁴³ Podrobněji k tomu např. ZÁHORA, Josef. Limity zásahů do základních práv a svobod při odhalování a vyšetřování terorismu. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 7, s. 201.

⁴⁴ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, přiložené částečně nesouhlasné stanovisko soudců Rozakis, Tulkensová, Jebens, Ziemelevá, Bianku a Powerová, odst. 5 a 6.

připustila, aby v trestním řízení byly použity důkazy získané v souvislosti s provedeným mučením, byť pouze za předpokladu, že neměly žádný vliv na jeho konečný výsledek. Podle mínění disentujících soudců však tímto rozhodnutím otevřeli pomyslnou Pandorařinu skříňku – v otázce, zda použití důkazů získaných v rozporu s článkem 3 Úmluvy znamená bez dalšího i skutečnost, že šlo o nespravedlivý proces, tak podle nich již napříště nepanuje právní jistota. Právo vyjádřené ve článku 3 Úmluvy by v jejich očích mělo být právem skutečně absolutním, a to včetně všech jeho myslitelných procesních konsekvencí. Jen pokud bude toto dodržováno zcela neochvějně, „*nebudou představitelé státní moci, kteří jsou v pokušení použít nelidský postup, nechání na pochybách o marnosti tohoto zakázaného jednání. Zbavilo by je to jakékoliv potenciální motivace či pobídky k tomu, aby s podezřelými zacházeli způsobem, který je neslučitelný s článkem 3.*“⁴⁵ Jestliže se soudci ESLP ve svém většinovém stanovisku z principu, podle něž porušení článku 3 bez dalšího znamená i porušení článku 6, rozhodli na základě „intelektuálního konstruktů“ přerušení kauzálního řetězce připustit výjimku, vydali se tím podle minoritního stanoviska na tenký led a dali představitelům veřejné moci států vázaných Úmluvou potenciálně velmi nebezpečný vzkaz. Konečně pak disentující soudci neopomněli vypíchnout ani jistou logickou nekonzistentnost daného rozhodnutí: „*Soud dovodil, že důkazy získané prostřednictvím nelidského zacházení s obviněným mohou být v procesu připuštěny, a že tento proces přesto může být vnímán jako ‚spravedlivý‘, alespoň potud, pokud tyto důkazy nemají žádný vliv na jeho výsledek. Pokud nemohou mít vliv, jeden žasne, proč byly připuštěny.*“⁴⁶

Lze předpokládat, že tato otázka ještě v budoucnu přijde v rozhodovací činnosti evropských soudů na přetřes a že možné důsledky pro právní jistotu v ní i nadále budou představovat významný argument. Celou věc lze uzavřít konstatováním, že Cesare Beccaria by byl s velkou pravděpodobností s citovaným minoritním stanoviskem spokojen. Přesně totiž odpovídá jeho principiálnímu stanovisku ve vztahu k tortuře, stejně jako jeho nechuti k přehnaně „tvorivému“ výkladu jednoznačně formulovaných právních norem.

ZÁVĚREM

Beccariovo rozhodné vystoupení proti tortuře, od něž nás dnes dělí již čtvrt tisíciletí, si je dobré stále připomínat jako ve své době odvážné a nesamozřejmé gesto, které významným způsobem napomohlo změnit přístup západní společnosti k mučení. Argumenty, které jsou v této záležitosti vznášeny dnes, jsou pochopitelně přece jen preciznější a strukturovanější, přesto v mnohém na základní sdělení *Traktátu* navazují. Současná západní společnost, která čelí hrozbě mezinárodního terorismu, se musí vyrovnávat s některými složitými morálními i právními dilematy, jež Beccaria ve své době nemohl předjímat. Jeho principiální odmítnutí tortury s poukazem na její nelidskost,

⁴⁵ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, přiložené částečně nesouhlasné stanovisko soudců Rozakis, Tulkensové, Jebense, Ziemelevé, Biankua a Powerové, odst. 10 (volný překlad autora).

⁴⁶ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2010, *Gäfgen proti Německu*, stížnost č. 22978/05, přiložené částečně nesouhlasné stanovisko soudců Rozakis, Tulkensové, Jebense, Ziemelevé, Biankua a Powerové, odst. 8 (volný překlad autora).

nespolehlivost, neslučitelnost s principem presumpce neviny a konečně i na její neblahý vliv na převládající hodnotové klima ve společnosti však v sobě obsahuje podněty, které mají nezpochybnitelnou relevanci i v současné diskusi.

Obzvláště hodnotově-sociologický argument, podle nějž mučení (stejně jako třeba výkon trestu smrti) přispívá ve společnosti k šíření nebezpečné „kultury násilí“, zaznívá v širší společenské debatě (ale i odborné literatuře) i dnes. Stejně tak má své opodstatnění i Beccariův důraz na individuální práva podezřelého, jež odmítá obětovat domnělým, společensky užitečným cílům. V současné západní společnosti, která je tváří v tvář bezpečnostním hrozbám i rozličným hrůzostrašným trestným činům stále častěji ochotna uvažovat o omezování základních práv svých občanů, je takovýto hlas – přinejmenším jako korektiv ukvapených opatření motivovaných strachem – velmi potřebný. Vedle Kanta, Locka či Montesquieua tak současní zastánci neporušitelnosti individuálních práv nacházejí významnou oporu i v Beccariovi.

Cesare Beccaria and the Problem of Torture

Tomáš Bojar

Abstract: *The article offers a detailed analysis of the different arguments against torture of suspects as they were raised by the Italian Enlightenment philosopher Cesare Beccaria in his treatise On crimes and punishments (1764). The treatise had a massive influence on the contemporary intellectual elite, as well as on concrete legislators in various European countries. The passage, in which Beccaria opposes torture, belongs among the most quoted ones within the entire treatise. The article first briefly recapitulates the evolution of torture in the known history. The main part of the text is then focused on the analysis of Beccaria's different arguments against torture. The unacceptability of torture is first closely related to the presumption of innocence – a person who is yet to be considered innocent cannot according to Beccaria be justly caused any physical harm. Most importantly, torture is then presented as an unreliable instrument that doesn't give an accurate account of factual truth, but merely an account of the suspect's physical strength. Torture is subject to critique also because it creates unjustifiable inequality between citizens. Finally, the practice of torture is considered dangerous also because it gives citizens an inappropriate message about the desirable values. In its final section the article then deals with the question, whether the prohibition of torture with all its procedural consequences should be absolute (such was Beccaria's view), or whether there may occur exceptional cases when it is appropriate – it refers both to relevant texts of legal and moral philosophy and the judicature of the European Court of Human Rights.*

Key words: *Beccaria, torture, criminal law, unacceptability of torture*